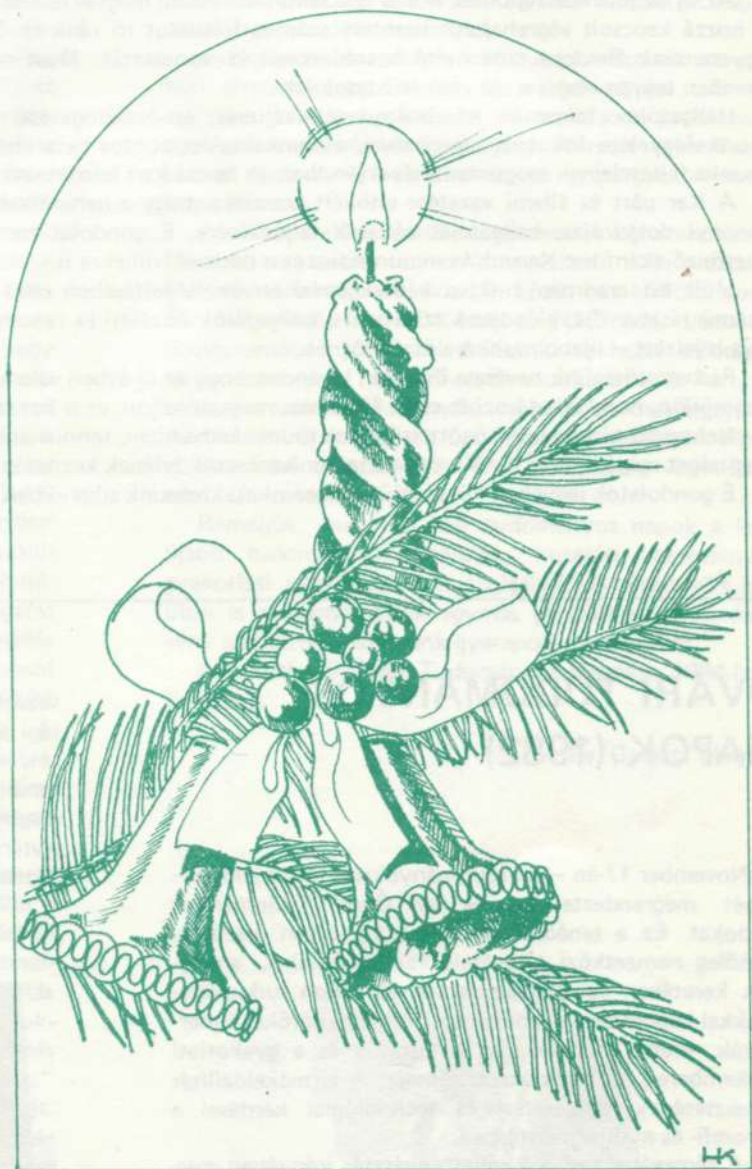

ÓVÁRI MEZŐGAZDA

AZ AGRÁRTUDOMÁNYI EGYETEM – KESZTHELY
MOSONMAGYARÓVÁRI MEZŐGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR LAPJA
XXVIII. évfolyam 10. szám 1982. december

*KELLEMES KARÁCSONYI ÜNNEPEKET
ÉS BOLDOG ÚJÉVET KÍVÁNUNK
MINDEN KEDVES OLVASÓNKNAK*

Rovarvédelem az új természetvédelmi törvény tükrében

Újabb törvény a természet védelméről

A Magyar Közlöny 14. számában jelent meg és 1982 július 1-től már hatályba is lépett az új (sorrendben a negyedik 1879.-1935.-1961.-1982.) természetvédelmi törvény. A rendelet, az 1961 óta megváltozott természeti feltételeknek megfelelően, az új helyzethez és persze az elkövetkezendő évek, sőt évtizedek várható változásaihoz mérten alakította át, illetve bővítette ki rendelkezéseit.

Az általános rendelkezéseken kívül lényeges a már eddig is védelem alatt álló értékek még fokozottabb védelme, illetve a végrehajtás maradéktalanabbá tételének előmozdítása, valamint a védelem kiterjesztése az eddig szinte semmiféle védelmet nem élvező gerinctelen faunára.

A védelem fokozására tett lépések csak címszavasan: egyenruhás és fegyveres természetvédelmi őrség létrehozása, ezek bővített intézkedési jogköre, helyszíni bírságolás, „fokozottan védett” kategória felállítása, a természetvédelmi területnek állami elővásárlási joga stb. Azonkívül a védelem alatt álló objektumok, barlangok, növények, állatok eszmei értékének emelése. A barlangok közül 85 került fokozott védelem alá, a védett növények számát 340-re emelték, a gerincesek közül többet kivettek a védelem alól más fajokat viszont ezentúl védeni fognak. A védelem fokozására tett intézkedések tehát nyilvánvalóak és minden bizonnyal egyre hatékonyabbak is lesznek.

A védelem kiterjesztése viszont a gerinctelen faunára már nem olyan egyértelmű. Nem véletlenül foglalkoztatja mostanában leginkább éppen ez az intézkedés mind a laikus közvéleményt, mind a szakmai közösségeket. A 154 védelem alá helyezett gerinctelen állatból 149 a rovar, a többi más osztályba tartozik. Ebből következik tehát, hogy nem tévedünk sokat, ha az új törvény gerinctelen állat-védelmi rendelkezését csak rovarvédelem néven említjük. A továbbiakban ezzel a kérdéssel foglalkozunk egy kicsit részletesen.

Az átlagember és a rovarvédelem

Mint ismeretes, eddig az egész állatvilágból csupán a gerinces állatok közül kerültek ki a védett fajok. Tehát többnyire feltűnő külsejű és viszonylag közismert állatokról volt szó. Vagy ha a faj nem is, a csoport, amibe tartozott, eléggé ismertnek volt mondható.

Pl. a gyöngybagoly viszonylag kevéssé ismert, de a baglyokat már mindenki jól ismeri (és azt is tudják többnyire, hogy minden baglyot védeni kell). A rovaroknál viszont más a helyzet: a nyírfapúposzövő pl. szintén kevésbé ismert, de a púposzövő mint olyanok is csak a kis-számú szakemberek által ismertek. Ám ha jó ismeretterjesztéssel el is érnének azt, hogy az átlagember tudja, mik azok a púposzövő, hol van még az, aki el is tudja különíteni az egyes fajokat, hogy megtudja melyik a védett és melyik a nem. De nem is lehet megkövetelni, hogy mindenki ilyen elmélyült ismeretekkel rendelkezzen, bár az is kétségteljesen igaz, hogy nem ártana a jelenleginél nagyobb ilyen irányú ismeret. Például, sokkal több ismeretterjesztő jellegű, színes táblákkal ellátott

természeti könyvet kellene megjelentetni. Sokkal több természeti film, propaganda, oktatási óraszám stb. kellene.

Egy átlagember érzi a törvényt, hogy mi a tilos és mi nem, tudja azt, hogy nem szabad ölni, lopni, rabolni, mert ezt tiltja a törvény. De akkor, amikor látja, hogy az állatok emberéleteket oltanak ki, élőszködnék, a népgazdaságnak hatalmas károkat okoznak, másfelől törvénytelenül is védik őket, mert hasznat is hajtának, meg kipusztulóban is vannak, akkor nem könnyű eligazodni az állatvilág sokféleségében, nem könnyű eldönteni, hogy mi a helyes és mi a helytelen. Ráléphet-e arra a sötét színű jellegtelen bogárra, amelyik a földön előtte mászik, vagy nem. De ha rálép és mondjuk, védelem alatt állt a faj, akkor sem tudja ezt senki leellenőrizni felelősségre vonás végett. Nem is kell, hiszen nem történt nagy kár, hiszen ez olyan kis számban fordul elő, hogy az az egy-két elpusztult rovar nem is jelentős, vagy ha ritka faj, akkor pedig nem is kerül gyakran az átlagember közelébe.

A veszély az nem a közvetlen ölésben, az egy az egyben történő elpusztításban van, mint sok esetben a gerinces állatoknál (ott pl. jelentős veszteséget jelenthet egy pár ritka faj leölése — kilövése — is: parlagi sas, medve, bölény stb.), hanem szinte teljes mértékben a környezet átalakításában, helytelen növényvédelmi technológiákban, az életterek csökkenésében stb., tehát a káros tevékenység közvetlenül jelentkezik. (Leszámítva persze a gyújtó tevékenységet, amiről később lesz szó).

Védelmi szempontok

Sokan értetlenül veszik tudomásul, miért védünk olyan állatokat, amelyek tömegesen előfordulnak mindenhol, vagy miért védünk olyanokat, amelyek kimondottan károsak, vagy amelyek gazdasági szempontból közömbösek és emellett gyakoriak is. Ezért először tisztázni kell, hogy miért is védjük valójában az állatokat? Hogy egy állat védelemre jogosult-e, azt három szempont figyelembevétele dönti el: 1. előfordulás (ritka-gyakori) 2. gazdasági jelentőség (haszon-kár) 3. küllem (kellems külsejű, hangú, nagyságú, — vagy sem).

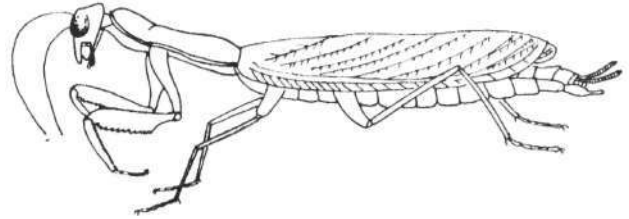
Általában az előfordulás szokott a döntő szempont lenni, tehát ha ritka egy faj, még akkor is védjük, ha történetesen káros. A küllem pedig csak utolsó szempontként jöhet szóba, hiszen a szépsége miatt csak akkor védünk egy fajt, ha nem is hasznos, nem is káros, meg nem is ritka, meg nem is gyakori. A gerinces állatok többnyire az első két szempont alapján kerültek védelem alá, tehát akkor, ha hasznosak, vagy akkor, ha ritkának bizonyultak. A gerinctelen állatok védelmére viszont elsősorban azért volt szükség, hogy a környezetünket szebbé tevő szép színpompás rovarok, egzotikus külsejű pillangók, hatalmas testű és furcsa felépítésű bogarak stb., amelyek gazdaságilag közömbösek és nem is kimondottan ritkák, minél nagyobb számban népesítsék be környezetünket, tegyék hangulatosabbá, színe-sebbé azt olyan korban, amikor úgyszólván az elsivárosodás

A gazdaságilag közömbös és ma még gyakran mondható kardos lepke a trópusokra beillő szépsége miatt védelmet érdemel
Eszmei értéke: 500,- Ft.

A nagyon hasznos imádkozó sáska a fogólabúák rendjének egyetlen hazai képviselője
Eszmei értéke: 500,- Ft.

Ritka éjszakai rovarunk a pusztai hangyaleső
Eszmei értéke: 3 000- Ft.

fenyeget. Nagyon kellett már a kardos lepke, nappali pávaszem, gyöngyházlepke, szarvasbogár, orrszarvú bogár, havasi cincér stb. védelme, hiszen mindegyikre csak csodálattal, mind a természet tökéletes remekműire lehet nézni. Az ilyen típusú rovarok hatékony védelmét még többé-kevésbé meg is lehet tartani, hiszen a jóérzésű emberek eddig sem bántották ezeket az állatokat, és azért viszonylag jól meg lehetne ismertetni őket az emberekkel, bár még így is óriási propagandára és ismeretterjesztésre volna szükség e téren.

A rovarok védelembe vétele során azonban alkalmazták a már korábban említett 1. és 2. szempontokat is (meg kell hagyni, teljesen következtlenül). Tehát védik a rovarokat azért is, mert ritkák, és azért is, mert hasznosak. (Igaz, hogy sok olyan faj nincs védelem alatt, amelyek sokkal ritkábbak és sokkal hasznosabbak, mint azok, amelyek a védettek listáján szerepelnek.) Ám nem is lehet ezen az alapon maradéktalanul védeni a rovarokat, hiszen főleg a ritka fajok olyan mérettartományba esnek, amelyek megismerése már tényleg csak komoly szaktudás segítségével lehetséges. A most védelem alá került ritka fajok is csak nagyon nehezen ismerhetők fel.

A ritka vagy hasznos rovarok védelme vagy egyáltalán a mennyiségi szabályozása már a speciális szakterületekre tartozik.

Rovarvédelem és a szakterületek

Hogy egy rovar hasznos, vagy káros, a „gazdaság” dolga eldönteni (mezőgazdaság, erdőgazdaság stb.). Mennyiségi viszonyainak szabályozásával, tehát védelmével — adott esetben a hasznos fajok szaporításával — vagy irtásával — esetleg teljes kiirtásával — az ő feladatuk foglalkozni.

A biológiai növényvédelem nem új keletű. Ennek keretében valóságos „rovargyárak” létesülnek napjainkban, ahol milliós számra „állítják elő” (tenyésztik) az ember számára hasznos rovarokat és engedik szabadon.

Az is előfordult már, hogy országokból teljesen kiirtottak rovarfajokat (maláriaszúnyog), és ha megjelenne, ma is irtanák. Ezek a viszonyok már nagy jelentőségűek, itt nem darabokról van szó. Nagy felelősség is éppen ezért a gazdaság minden védelmet, vagy irtást végző tevékenysége. És itt különösen a mezőgazdaság szerepe jelentős, hiszen itt kerülnek szembe a szakemberek nap, mint nap a rovarvilággal. Ők viszont megfelelő képzést kapnak, így ismerik is a gazdasági szempontból jelentős rovarokat, ha kell irtanak, de ha kell, védenek is. A hasznos vagy káros rovarok ügye ilyen szinten dől el, nem pedig az erdő-mezőt járó átlagember „bántom — nem bántom” — szintjén.

Hogy egy rovar gyakori, azt mindenki látja, azonban hogy ritka, vagy hogy az a ritka faj egyáltalán létezik, azt csak a rovarkutatók, gyűjtők faunisztikusok látják, illetve bizonyos fokig alakítják.

Itt azonban egy pillanatra különbséget kell tennünk gyűjtő és gyűjtő között. Az egyik típus az, amelyik műszárból, illetve üzleti okokból gyűjt (és ami káros) a másik pedig azért, mert szereti és megismerni vágyik a rovarokat (ez viszont hasznos tevékenység).

Sajnos, ma még mindig megtalálható az az eléggé el nem ítéhető oktatási rendelkezés, amely szerint a diákoknak különböző rovargyűjteményeket kell készíteniük. Ennek következtében fogyatkozott meg és csökken ma is a szép külsejű szín pompás rovarvilágunk nagy része, az ilyen gyűjteményekbe kerül aztán a legtöbb szarvasbogár meg fecskefarkú lepke, de ide kerül aztán az is, hogy ha nem is virágozik, de létezik a rovarkereskedelem. Különböző díszhal-kereskedésekben zsúfolva vannak a rovardobozok, védett vagy hamarosan védelemre szoruló szín pompás rovarokkal. Az iskolai gyűjteménykészítési kötelezettség megszüntetése tehát nagymértékben elősegítené a rovarvédelem ügyét. Úgy is mondhatnánk, hogy amíg ez nem valósult meg, nem

lehet hatékony rovarvédelemről beszélni. (Más kérdés persze a mező- és erdőgazdasági tanintézetekben kötelező kártani gyűjtemények készítésének kérdése, ami viszont szükséges és hasznos is.)

Ha mindezeket leszámítjuk, maradnak tehát azok, akik érdeklődésből gyűjtik a rovarokat. Ezek többnyire a Magyar Rovartani Társaság tagjai és gyűjteményeik nyilvántartásban szerepelnek a Természettudományi Múzeumban, legyen az kis vagy nagy gyűjtemény. Főleg ezekre a rovarászokra épül a hazai faunisztikai feltárás, ők azok, akik adatmorszáikkal hozzájárulnak a hazai rovarvilágról alkotott kép teljesebbé tételéhez. Őket nem az egzotikum vonzza, hanem a fajok ritkasága. Ők főleg a lakóhelyük környékén ritka, vagy a tájegységen addig újnak számító fajokra vadásznak, hiszen fő céljuk az, hogy minél teljesebben megismerjék a vizsgált terület rovarvilágát. Ha ilyen szempontból vizsgáljuk a rovarvédelmi rendeletet, akkor láthatjuk, hogy mennyire káros az az amúgy is nagyon gyerekcipőben járó és nagy nehézségekkel küszködő hazai rovarfaunisztika számára. Hiszen ha a gyűjtők kezét megfogják, a ritka fajok védetté tételével, akkor ki fogja feltárni az egyébként még óriási fehér foltokkal tarkított hazai területeket. Az megint más kérdés, hogy értelmetlen és teljes mértékben el is ítéendő a már feltárt, ismert lelőhelyekről ritka fajok tucatjait begyűjteni. De hát létezik etika is, sőt gyűjtési kódex is megjelent már, ami rovartani berkeken belül rendet tud teremteni a

gyűjtési tevékenységben. És végül azt sem szabad figyelmen kívül hagyni az értékelésnél, hogy aki érdeklődésből gyűjt, az túlnyomó részben maga is mind lelkes természetbarát, hiszen azért foglalkozik a rovarokkal, mert szereti is őket.

Mégis védeni kell!

Látjuk tehát, mi a helyzet a szakterületek és a rovarvédelem kérdésében — nem mintha a kép teljes lenne, de bizonyos oldalokról talán megvilágosodást nyert, látható az is, hogy a rovarvédelem, meg az egész gerinctelen fauna védelmének kérdése sok tekintetben eltér a gerinceseknél megszokottól. Itt nem elég — vagy még inkább nem elég — listákba foglalni a védett fajokat, aztán csak szemfülesen lesni a törvénysértőket. A gerinctelen állatok védelmének, védelmi rendszerének kiépítése nagyobb körültekintést és differenciáltabb eljárásort kellene hogy magában foglaljon. Adott esetben, pl. összehangoltabbá tenni a szakterületek tevékenységét, illetve szakberkeken belül intézkedéseket kidolgozni, a valóban ártó jelenségeket közvetlenül megszüntetni és nagyon nagy propagandát kifejteni, hogy az emberek szemléletét, ezt a nagy erőt a rovarvédelem ügyére pozitívan lehessen ráhangolni.

Horváth Gyula János

